

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

 Котляр Ю. В.

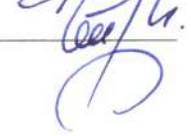
«18» серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
КОНЦЕПЦІЇ ТА СУЧАСНІ ДОСЯГНЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»

Спеціальність 032 «Історія та археологія»

Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)

Розробник	Підберезних І. Є.	
Завідувач кафедри розробника	Міронова І. С.	
Завідувач кафедри спеціальності	Міронова І. С.	
Гарант освітньо-наукової програми	Міронова І. С.	
Завідувач відділу аспірантури	Ужва А. М.	
Начальник НМВ	Шкірчак С. І.	

ВСТУП

У сучасній історичній думці проблема закономірностей розвитку історичного процесу, місця в ньому людини як його суб'єкта та можливості вплинути на генезу суспільного буття складають собою коло найактуальніших питань. Сформована величезна кількість різноманітних концепцій, гіпотез, теорій які пропонують різні моделі еволюції історичного процесу в залежності від природних або людських чинників. Та головне те, що якоїсь однієї сфери спільного розуміння даного наукового питання досі не сформовано. Тому, в залежності від означеної вище актуалізації даної тематики, представлена робоча програма являє собою приклад історичного аналізу тих ідей, концепцій та теорій, що дозволяють дослідити механізм розгортання історії.

Предметом навчальної дисципліни є історія формування уявлень європейської цивілізації щодо історії та історичного процесу, від античності до нашого часу.

Об'єктом вивчення дисципліни є історична реальність як відображення підоснови історичних знань, різних ступенів суспільної свідомості, зміни, які мали місце в уявленнях людей про стародавні культури та цивілізації, про хід історичного процесу взагалі.

Дисципліна спирається на знання, отриманні здобувачами вищої освіти з таких предметів, як «Історія археологічної думки», «Філософія науки» тощо.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Концепції та сучасні досягнення історичної науки	
Галузь знань	03 «Гуманітарні науки»	
Спеціальність	032 «Історія та археологія»	
Спеціалізація (якщо є)	-	
Освітня програма	«Історія та археологія»	
Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий)	
Статус дисципліни	нормативна	
Курс навчання	2	
Навчальний рік	2023-2024 н.р.	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	3	-
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	3 кредити / 90 годин	
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма
	20 годин	-
	10 години	-
	60 годин	-
Відсоток аудиторного навантаження	33 %	-
Мова викладання	українська	
Форма підсумкового контролю	екзамен	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

2.1. Місце навчальної дисципліни в освітньо-професійній програмі

Програма дисципліни «Концепції та сучасні досягнення історичної науки» відповідає вимогам освітньо-наукової програми щодо системи знань, вмінь та рівня їхньої

сформованості, що має забезпечити набуття здобувачем вищої освіти особистісно-професійних якостей.

Контроль за роботою здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом складання екзамену. Оцінювання самостійної роботи здобувачів вищої освіти проводиться відповідно до шкали оцінювання.

Метою навчальної дисципліни є надання здобувачам вищої освіти уявлення не лише про головні тенденції розвитку історичної науки в західноєвропейській цивілізації, а ознайомлення з методологією вивчення історичних подій не лише давнини, а й сучасності і на основі цього розвивати вміння робити власні судження.

Завдання вивчення дисципліни «Концепції та сучасні досягнення історичної науки» обумовлено методичним процесом «сприйняття - усвідомлення – застосування» знань:

- навчити здобувачів вищої освіти методологічним та теоретичним основам історичної науки, світової історико-філософської думки, історичного джерелознавства та історіографії;
- усвідомлювати програмний фактичний матеріал в його послідовності;
- з'ясувати основні концептуальні напрямки розвитку історичної науки, усвідомлювати цивілізаційний шлях розвитку історії людства;
- розвинути навички орієнтування в оцінках тих чи інших історичних концепцій і парадигм, володіти основами джерелознавчого тлумачення історичних свідоцтв;
- усвідомлювати сутність політичних і соціокультурних подій з точки зору історичного;
- набути навички використання знань з історії розвитку історичної науки в навчальному процесі, та їх втілення в подальшу викладацьку діяльність.

Розроблена програма відповідає освітньо-професійній програмі та орієнтована на **формування компетентностей:**

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК01. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у галузі історії та археології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗК02. Здатність до генерування нових ідей, аналізу та синтезу цілісних знань, володіння сучасною методологією.

ЗК03. Здатність до організації та проведення оригінальних наукових досліджень.

ЗК04. Здатність визначати основні тенденції розвитку вітчизняної та зарубіжної історіографії і застосовувати досягнення світової історичної науки при проведенні власного наукового дослідження.

ЗК05. Здатність до формулювання нових підходів для вирішення теоретичних та практичних наукових завдань, формування навиків її емпіричного вирішення.

ЗК07. Здатність до пошуку наукової інформації з різних джерел, її систематизації, критичного аналізу та узагальнення з використанням новітніх інформаційних технологій.

ЗК13. Здатність до автономної і командної роботи.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності спеціальності (СК)

СК01. Грунтовні знання спеціальної області дослідження в поєднанні зі знаннями загальної наукової дискусії та внеску до індивідуальної історичної царини дослідження.

СК02. Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези, обирати найбільш релевантні методи, методики та підходи для здійснення досліджень в галузі історії та/або археології, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики.

СК05. Здатність вільно оперувати найважливішими теоретико-методологічними поняттями і категоріями при дослідженні історичних та/або археологічних проблем, застосовувати на практиці класичні та новітні методи наукових досліджень.

СК06. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та/або археології представників різних наукових напрямів і шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки і розуміти відмінності історіографічних підходів у різних хронологічних, національних та транснаціональних контекстах.

СК07. Здатність визначати рівень об'єктивності фактологічної основи минулих подій в різних видах джерел і академічних текстів, встановлювати та оцінювати достовірність та репрезентативність джерельної інформації.

СК09. Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати наукові проєкти у галузі історичної науки та у професійній сфері діяльності, проявляти лідерство та автономність на всіх етапах їх реалізації.

СК10. Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок у сфері історії та археології державною та іноземною мовами як на національному, так і на міжнародному рівні.

СК11. Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проєкти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.

СК15. Здатність дотримуватися етичних і моральних норм, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.

2.2. Очікувані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми, здобувачі вищої освіти у результаті вивчення навчальної дисципліни повинні:

- **знати** теоретичні основи сучасних підходів до історичної науки, основні етапи генези «ідеї історії» від античної доби до сьогодення, методологічний базис історії як науки, його еволюцію на протязі формування історичної думки, термінологічний апарат курсу та програмний фактичний матеріал в його послідовності;

- **вміти** використовувати знання, отримані під час вивчення курсу, для аналізу історичної думки на сучасному етапі буття людської цивілізації; застосовувати вивчені концептуальні підходи для розгляду того чи іншого історичного факту; самостійно поповнювати свої знання новими надбаннями реалій історичної думки стосовно проблеми.

Відповідно до освітньо-наукової програми очікувані **результати навчання** включають:

ПРН01. Мати передові концептуальні та методологічні знання про новітні напрямки історичних досліджень, зокрема, інтелектуальної історії, усної історії, регіональної історії, гендерної історії, історії повсякденності тощо, а також дослідницькі навички, достатні для проведення оригінального наукового дослідження на рівні останніх світових досягнень з історії та археології, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.

ПРН02. Оперувати класичними та новітніми історичними концепціями, теоріями, принципами, методами історичних та археологічних реконструкцій, критично осмислювати їх, володіти термінологічним та понятійним апаратом історика, сучасними концептуальними та методологічними знаннями в галузі науково-дослідницької та професійної діяльності.

ПРН03. Планувати і виконувати оригінальні наукові дослідження з історії та/або археології з використанням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, дотриманням норм професійної і академічної етики, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

ПРН04. Застосовувати сучасні методи пошуку, локалізації, збору, опрацювання та аналізу наукової інформації за темою дисертаційного дослідження.

ПРН06. Виділяти невирішені проблеми і прогалини в історіографічному масиві наукової інформації, критично осмислювати концепції, наявні у фаховому методологічному та історіографічному дискурсі.

ПРН09. Продувати нові ідеї і розв'язувати комплексні проблеми у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.

ПРН10. Вільно презентувати результати власних досліджень, наукові проблеми у сфері історії та археології державною та іноземною мовами усно та письмово, оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях у фахових вітчизняних і провідних міжнародних наукових виданнях.

ПРН11. Ефективно спілкуватися і взаємодіяти в науковому просторі, зокрема й міжнародному, для реалізації спільних проєктів, розв'язання різноманітних фахових вузькоспеціальних і загальних завдань у сфері історії та археології, розуміти і дотримуватися етики ділового спілкування.

ПРН13. Застосовувати у науковій та педагогічній роботі новітні освітні технології, передові концептуальні та методологічні знання з історії, археології та інших галузей історичної науки, проявляти навички організаторської та управлінської діяльності.

ПРН15. Висвітлювати історичні проблеми та популяризувати результати власних наукових досліджень у публічному просторі, публікувати наукові та науково-популярні тексти у ЗМІ, інформаційних ресурсах та ін.

ПРН16. Дотримуватись принципів наукової етики, не допускати плагіату, привласнення наукових ідей, фальсифікацій, діяти у відповідності до вимог інтелектуальної чесності та нетерпимості до порушення академічної доброчесності.

3. Програма навчальної дисципліни

№	Теми	Лекції	Семінарські,	Самостійна робота
1	Тема 1. Поняття історичної науки. Історія як явище	2	1	6
2	Тема 2. Давньогрецькі історики та античний погляд на історію	2	1	6
3	Тема 3. Історики Давнього Риму. Історія як «magistra vitae»	2	1	6
4	Тема 4. Основи історичних поглядів в середньовічній Західній Європі	2	1	6
5	Тема 5. Сприйняття історії доби епохи Просвітництва	2	1	6
6	Тема 6. Народження історичної науки XIX ст.	2	1	6
7	Тема 7. Становлення і розвиток формаційної теорії в історії	2	1	6
8	Тема 8. Історична наука у міжвоєнний період	2	1	6
9	Тема 9. Культурно-антропологічний погляд та етологічний погляди на історичні процеси	2	1	6
10	Тема 10. Синергетичний погляд на розвиток історичного процесу	2	1	6
	Всього за курсом	20	10	60

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Поняття історичної науки. Історія як явище Історія, як ціннісне відношення до часу. Усвідомлення часу та історичність. Антропогенез, доба первісних суспільств. Традиція як засіб передачі досвіду. Зародження категорії історії.
2	Тема 2. Давньогрецькі історики та античний погляд на історію Характерні риси ренесансного світобачення. Розуміння категорії часу та основні її риси. Ренесансний циклізм та його відмінності від античного. Основні течії історичного знання в епоху Ренесансу. Лоренцо Валла та його внесок до розвитку поглядів на історію у середньовіччі. Ніколо Макіавеллі: зміст работ, основні передумови.

3	Тема 3. Історики Давнього Риму. Історія як «magistra vitae» Соціально-політичне життя в Римі напередодні утворення республіки. Історичні труди Полібія як приклад обґрунтування соціальних змін в суспільстві. Поняття прагматичної історії. Основні характеристики його “Загальної історії”. Досягнення Полібія в розробці термінологічного апарату теорії. Своєрідне відношення до історії Цицерона та Лукреція Кара; спільні та відмінні риси в історіософії Г. Саллюстія Кріспа та Тіта Лівія. Визначення історії давньоримськими істориками на початку нашої ери – Тацит та Амміан Марцелін.
4	Тема 4. Основи історичних поглядів в середньовічній Західній Європі Особливості епохи Ренесансу. Відношення до категорії часу: мінливість часу та циклізм. Франческо Петрарка та його «Письма». Історики-енциклопедисти та антиквари. Основні течії історичного знання: риторики (Лоренцо Валла, Ф. Патріцци, Луї Леруа), політики (Ніколло Макіавеллі) та юриспруденти (Франсуа Бодуен).
5	Тема 5. Сприйняття історії доби епохи Просвітництва Характеристика епохи. Особливості світогляду та відношення до історичного знання, його напрямки. Проблема факту та історичного джерела серед філософів - просвітників. Обґрунтування історії в якості предмету юриспруденції як один з напрямків досліджень історії. Погляди А. Кондорсе, Ш. Монтеск'є та Вольтера.
6	Тема 6. Народження історичної науки XIX ст. Економічний ріст в Європі на протязі XIX ст. Російська історична наука в тлі її найвідоміших представників. Карамзін, Соловйов. Розвиток історичних ідей під впливом творчості Ф. Ніцше. Формування базових понять історії. Лінійний (християнський) погляд на історію.
7	Тема 7. Становлення і розвиток формаційної теорії в історії Синергетика: поняття та його витоки. Хаос та порядок – ключові категорії синергетичної моделі філософії історії. Принципи синергетики: два принципи Буття та п'ять Становлення. Основні етапи проходження процесу самоорганізації системи від хаосу до порядку та навпаки. Соціосинергетика та її роль у вивченні явищ суспільного буття.
8	Тема 8. Історична наука у міжвоєнний період Ідея “кінця світу” в європейській історії: О. Шпенглер. Криза християнської ідеї історії. «Глобальні концепції»: А. Тойнбі, Дж. Колінгвуд. Формування основних історичних шкіл. Історія як відображення ментальності. Школа Анналів, творчість М. Блока, Л. Февра.
9	Тема 9. Культурно-антропологічний погляд та етологічний погляди на історичні процеси Поняття культури. Формування принципів культурної антропології після Другої світової війни. Місце історичної науки в системі культурно-антропологічних знань. Редкліф-Браун, Леві-Строс, Альфред Кребер. Етологічний підхід до проблеми антропогенезу та соціальних організації людства. Історичний процес як взаємодія між людиною та соціумом. Вождізм. Мета історії з погляду етології.
10	Тема 10. Синергетичний погляд на розвиток історичного процесу Поняття синергетики. Нелінійність як одна з головних ознак синергетики. Становлення та гибель культур з погляду синергетичної теорії («хвіст комети»). Сучасний погляд на історію. Поняття про точку біфуркації, аттрактори, ентропію. Г. Хакен, И. Пригожин, М. Ткачук. Історія як відображення ціннісного відношення до часу.

4.2. План семінарських занять

№	Тема заняття / план
1	Заняття 1 Тема 1. Поняття історичної науки. Історія як явище 1. Проблема виникнення історичної думки. 2. Вплив праць Гомера «Іліада» та «Одіссея» на античне історіописання. 3. Гесіод «Теогонія», «Праці і дні». 4. Характер грецької історичної науки на прикладі праць Геродота та Фукідіда: - Дискусії з приводу достовірності поданої Геродотом інформації. - Зміст та джерела його праці. - Мета історії та вимоги до історика у Фукідіда. <i>Контрольне питання:</i> Джерела «Історії» Фукідіда. Тема 2. Давньогрецькі історики та античний погляд на історію 1. Характерні риси ренесансного світобачення. 2. Розуміння категорії часу та основні її риси. 3. Ренесансний циклізм та його відмінності від античного. 4. Основні течії історичного знання в епоху Ренесансу. 5. Лоренцо Валла та його внесок до розвитку поглядів на історію у середньовіччі. 6. Ніколо Макіавеллі: зміст робіт, основні передумови. <i>Контрольне питання:</i> Мистецтво епохи Ренесансу. Греко-римська історіографія.
2	Заняття 2 Тема 3. Історики Давнього Риму. Історія як «magistra vitae» 1. Основні риси просвітницького історизму. 2. Явище факту та його розуміння; відношення до модусів категорії часу: минулого, теперішнього та майбутнього. 3. Ідея прогресу А. Кондорсе та його ідея про майбутнє щасливе існування людства. 4. Історична думка Ш. Монтеск'є. Вплив географічного середовища на політичну систему. <i>Контрольне питання:</i> Вольтер та його праця «Досвід про норви та дух народів». Тема 4. Основи історичних поглядів в середньовічній Західній Європі 1. “Нова історична наука” в Франції, “Школа Анналів”. 2. Географічні структури, по Броделю. 3. Цивілізаційні теорії в сучасній історичній науці. 4. О. Шпенглер та його “Занепад Європи”. 5. Цивілізаційна концепція Тойнбі. <i>Контрольне питання:</i> Дж. Коллінгвуд.
3	Заняття 3 Тема 5. Сприйняття історії доби епохи Просвітництва 1. Поняття «медієвістика». 2. Значення «медієвістика» та основні питання. 3. Головні віхи діяльності радянських наукових шкіл медієвістики: - I період 1917 – початок 1930-х рр. (школа Д.М. Петрушевського, І.М. Гревса); - II період 1930-ті – середина 1950-х рр. (Є.А. Космінський, Н.П. Граціанський, А.Я. Гуревич);

	- III період середина 1950-х – 1966 рр. (Г.Г. Ділігентський, С.Д. Сказкін, З.В. Удальцова). <i>Контрольне питання:</i> Характеристика таких напрямків вивчення історії як візантинізм та вивчення історії західних та південних слов'ян. Духовна культура епохи Просвітництва. Тема 6. Народження історичної науки XIX ст. 1. Поняття культури. 2. Формування принципів культурної антропології після Другої світової війни. 3. Місце історичної науки в системі культурно-антропологічних знань. 4. Етологічний підхід к проблемам антропогенезу та соціальних організації людства. 5. Історичний процес як взаємодія між людиною та соціумом. 6. Мета історії з погляду етології. <i>Контрольне питання:</i> Вождізм. Редкліф-Браун, Леві-Строс, Альфред Кребер.
4	Заняття 4 Тема 7. Становлення і розвиток формаційної теорії в історії 1. Синергетика: поняття та його витоки. 2. Хаос та порядок – ключові категорії синергетичної моделі філософії історії. 3. Принципи синергетики: два принципи Буття та п'ять Становлення. 4. Основні етапи проходження процесу самоорганізації системи від хаосу до порядку та навпаки. 5. Соціосинергетика та її роль у вивченні явищ суспільного буття. <i>Контрольне питання:</i> Поняття «суспільно-економічна формація». Формаційна теорія. Тема 8. Історична наука у міжвоєнний період 1. Ідея “кінця світу” в європейській історії: О. Шпенглер. 2. Криза християнської ідеї історії. 3. “Глобальні концепції”: А. Тойнбі, Дж. Колінгвуд. 4. Формування основних історичних шкіл. 5. Школа Анналів, творчість М. Блока, Л. Февра. <i>Контрольне питання:</i> Історія як відображення ментальності.
5	Заняття 5 Тема 9. Культурно-антропологічний погляд та етологічний погляди на історичні процеси 1. Поняття культури. 2. Формування принципів культурної антропології після Другої світової війни. 3. Місце історичної науки в системі культурно-антропологічних знань. 4. Етологічний підхід до проблеми антропогенезу та соціальних організації людства. Історичний процес як взаємодія між людиною та соціумом. 5. Вождізм. 6. Мета історії з погляду етології. <i>Контрольне питання:</i> Редкліф-Браун, Леві-Строс, Альфред Кребер. Тема 10. Синергетичний погляд на розвиток історичного процесу 1. Поняття синергетики. 2. Нелінійність як одна з головних ознак синергетики.

	3. Сучасний погляд на історію. 4. Поняття про точку бифуркації, аттрактори, ентропію. Історія як відображення ціннісного відношення до часу. <i>Контрольне питання:</i> Г. Хакен, І. Пригожин, М. Ткачук. Становлення та гибель культур з погляду синергетичної теорії («хвіст комети»).
--	--

5. Завдання для самостійної роботи

	Теми	Денна форма
1	Тема 1. Поняття історичної науки. Історія як явище	6
2	Тема 2. Давньогрецькі історики та античний погляд на історію	6
3	Тема 3. Історики Давнього Риму. Історія як «magistra vitae»	6
4	Тема 4. Основи історичних поглядів в середньовічній Західній Європі	6
5	Тема 5. Сприйняття історії доби епохи Просвітництва.	6
6	Тема 6. Народження історичної науки XIX ст.	6
7	Тема 7. Становлення і розвиток формаційної теорії в історії.	6
8	Тема 8. Історична наука у міжвоєнний період	6
9	Тема 9. Культурно-антропологічний погляд та етологічний погляди на історичні процеси	6
10	Тема 10. Синергетичний погляд на розвиток історичного процесу	6
	Всього за курсом	60

Під час вивчення дисципліни здобувачі вищої освіти виконують індивідуальне науково-дослідне завдання (**написання есе**), що є видом позааудиторної самостійної роботи здобувачів вищої освіти, використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни та є необхідною умовою формування підсумкової оцінки з дисципліни. Виконання індивідуального науково-дослідного завдання сприяє поглибленню та закріпленню теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти при прослуховуванні лекційного курсу та самостійному вивченню дисципліни.

Здобувачам вищої освіти пропонується **написати есе** на одну з тем, поданих нижче згідно з графіком захисту. Індивідуальне завдання оцінюється за такими критеріями: самостійність виконання; якість оформлення.

Критерії написання: обсяг: 5-7 сторінок друкованого тексту без титульного аркуша та списку використаних джерел (формат сторінки – А4; шрифт – Times New Roman; кегль - 14, міжрядковий інтервал – 1,5; береги: справа, зліва, зверху, знизу – 20 мм). Структура роботи: вступ (де здобувач вищої освіти формулює актуальність проблеми, мету власного дослідження та задачі її виконання), основна частина (має містити головні ідеї та факти, а також не менше двох-трьох аргументів на користь висловленої тези. Кожен аргумент має бути підтверджений не менш ніж двома конкретними історичними прикладами чи спиратися на історичні джерела, що дозволяють використати їх як основу для аргумента. Беручи до уваги різні позиції та точки зору, важливим є їх критичний аналіз, а також виявлення власного ставлення до досліджуваної проблеми); висновки (подається авторський аналіз зазначених проблем); список використаних джерел (має налічувати не менше 15 наукових джерел, у тому числі наукові статті, монографії); результат перевірки на антиплагіат. Есе може супроводжуватися наочністю: презентацією, інфографікою, відео, фото, географічними картами, малюнками, музикою, таблицями тощо.

Теми для написання есе

1. Терміни та проблеми.
2. Історична свідомість та історична пам'ять: історична пам'ять і забуття; історична пам'ять і тлумачення минулого; історична пам'ять та історичний факт.
3. Історична свідомість та історична наука: об'єктивність і достовірність історичного історія як наука про унікальні і одиничних явищах, історія та соціальна теорія.
4. Історичне джерело.
5. Подія і факт.
6. Хронологія і періодизація.
7. Загальна історія.
8. Історія та література.
9. Біля витоків нового знання.
10. Геродот - батько європейської історії.
11. Фукидід: історія як свідчення очевидця.
12. Грецька історіографія епохи еллінізму.
13. Грецька спадщина в римських історичних творах.
14. Жанр всесвітньої історії.
15. Історики Ранньої імперії.
16. На заході античної традиції.
17. Антична історична свідомість та історіописання.
18. Християнська концепція історії.
19. Середньовічна концепція історичного часу.
20. Предмет і методи роботи середньовічного історика.
21. Середньовічні історики та їхня аудиторія.
22. Гуманістична історіографія епохи Ренесансу: античність в історичній свідомості та історіографії Ренесансу; секуляризація історичної свідомості та прийоми історичної критики.
23. Візантійська історіографія.
24. Давньоруські історичні твори (XI-XVII ст.).
25. Наукова революція і історичне знання XVII в.
26. «Філософська історія» епохи Просвітництва.
27. Теорії прогресу та історичних циклів.
28. «Філософська історія»: практики історіописання.
29. Історична культура романтизму.
30. Напрями романтичної історіографії.
31. Інтерпретація історичного процесу у філософських системах першої половини XIX ст.
32. Інтерпретація історичного процесу у філософських системах другої половини XIX ст.
33. Позитивізм і наукова історія.
34. Формування історіографічних шкіл.
35. Дискусії про предмет і статус історії.
36. Критичний метод і принципи наукового дослідження.
37. Відносність історичного знання.
38. Економічна історія.
39. Цивілізаційний і культурно-історичний підходи до вивчення минулого.
40. «Бої за історію». Історія як проблема.
41. «Нова історична наука».
42. Соціальна історія та історична антропологія.
43. «Нова локальна історія» і мікроісторія.
44. Від соціальної історії до історії соціокультурної.
45. Гендерна історія.
46. Історична біографія і «нова біографічна історія».
47. Інтелектуальна історія сьогодні: проблеми та перспективи.

6. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є екзамен, який проводиться в усній формі. Робота здобувачів вищої освіти оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо здобувач вищої освіти не відвідував курс лекцій, семінарські заняття та не виконав контрольні заходи, а отже, не набрав необхідної кількості балів, то він, за рішенням кафедри, не допускається до складання екзамену.

Питання для підготовки до екзамену

1. Історіографія як історія історичної науки.
2. Місце історіографії у процесі історичного пізнання.
3. Методи та принципи історіографічного аналізу.
4. Давньогрецьке історіописання.
5. Римська історична література.
6. Історична думка Стародавнього Сходу.
7. Історична думка у середньовічній Європі.
8. Знання про минуле на Сході.
9. Новації для історії.
10. Гуманісти-історіописці.
11. Зародження історичних уявлень в українських землях.
12. Руське літописання.
13. Руська публіцистика.
14. Історія у міжконфесійному протистоянні.
15. Вплив ідей Просвітництва на розуміння історії.
16. Картезіанство та антикартезіанство.
17. Просвітницькі концепції історичного процесу.
18. Історики-антиквари та їхній вплив на вивчення минулого.
19. Просвітницькі ідеї в українській історичній думці.
20. Козацьке літописання.
21. Історичні твори другої половини XVIII ст.
22. Характерні риси романтичного історіописання.
23. Інституалізація історичної науки.
24. Історики-романтики.
25. Умови розвитку історичної думки в українських землях у першій половині XIX ст.
26. «Історія Русів» – поема вольного народу.
27. Вивчення історії в українських губерніях.
28. Історична думка у західноукраїнських землях.
29. Позитивізм – філософська основа дослідження історії.
30. Обличчя позитивістської історії.
31. Інституційний розвиток історичної науки.
32. Організація історичної науки в українських губерніях.
33. Напрями вивчення української історії.
34. Історична наука у західноукраїнських землях.
35. Життєвий шлях історика М. Грушевського.
36. Політичні погляди та історіософія науковця М. Грушевського.
37. Характеристика творчої спадщини М. Грушевського.
38. Концепція історії українського народу М. Грушевського.
39. Історичне джерело.
40. Подія і факт.
41. Хронологія і періодизація.
42. Геродот – батько європейської історії.
43. Фукидід: історія як свідчення очевидця.

44. Грецька історіографія епохи еллінізму.
45. Грецька спадщина в римських історичних творах.
46. Антична історична свідомість та історіописання.
47. Середньовічна концепція історичного часу.
48. Візантійська історіографія.
49. Давньоруські історичні твори (XI-XVII ст.).
50. Історичні твори (XVII-XVIII ст.).
51. Історична культура романтизму.
52. Формування історіографічних шкіл.
53. Критичний метод і принципи наукового дослідження.
54. Економічна історія.
55. Цивілізаційний і культурно-історичний підходи до вивчення минулого.
56. Соціальна історія та історична антропологія.
57. Гендерна історія.
58. Історична біографія і «нова біографічна історія».
59. Інтелектуальна історія сьогодні: проблеми та перспективи.
60. Дискусії про предмет і статус історії.

Кожне питання у білеті оцінюється в 10 балів.

Приклад екзаменаційного білету

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Спеціальність 032 «Історія та археологія»

Семестр 3

Навчальна дисципліна

«КОНЦЕПЦІЇ ТА СУЧАСНІ ДОСЯГНЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № ____

1. Гендерна історія.
2. Подія і факт.
3. Вплив ідей Просвітництва на розуміння історії.
4. Історична біографія і «нова біографічна історія».

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № ____ від ____ 20__ року

Завідувач кафедри

Екзаменатор

Міронова І.С.

Підберезних І.Є.

7. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	10 тем семінарських занять. Максимальна кількість балів за одну тему на семінарі – 5 (10*5)	50
2	Індивідуальне завдання	Оцінювання: 8 балів – написання есе, 2 бали – захист (8+2)	10
3	Екзамен	У кожному екзаменаційному білеті по 4 питання. Кожне питання оцінюється по 10 балів.	40
	Всього		100

Опитування та виступи на семінарських заняттях – форма контролю, яка дозволяє оцінити вміння здобувачів вищої освіти самостійно опрацьовувати матеріал та викладати його, відповідати на запитання викладача та колег. Максимальна оцінка за відповідь на семінарському занятті – 3 бали. Критеріями для оцінювання виступають:

Оцінка «відмінно» (5 або 4 бали) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- у повному обсязі (на 100 %) підготував семінарське заняття, відповідно до змісту розкрив поставлену перед ним проблему;
- дав розгорнуту логічну відповідь на контрольне (-і) запитання, при цьому під час підготовки використав додаткову літературу, добре ознайомився з конспектом лекції;
- правильно (без помилок) виконав вправу чи завдання, обґрунтував хід власних думок.

Оцінка «добре» (4 або 3 бали) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- підготував 75 % семінарського заняття, відповідно до змісту розкрив поставлену перед ним проблему, але при цьому допустив неточності у формулюванні визначень, понять і явищ,
- дав розгорнуту логічну відповідь на контрольне (-і) питання, при цьому під час підготовки добре ознайомився з конспектом лекції, але не користувався додатковою літературою,
- загалом правильно виконав вправу чи завдання, допустивши 1-2 помилки, проте обґрунтував хід власних думок.

Оцінка «задовільно» (3 або 2 бали) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- підготував 50 % семінарського заняття, загалом розкрив поставлену перед ним проблему, але під час відповіді допустив низку помилок, або пропустив важливі факти, або не зміг пояснити сутність того чи іншого явища;
- дав неповну (часткову) відповідь на контрольне (-і) питання, що потребувало суттєвих доповнень чи коментарів з боку викладача чи інших здобувачів вищої освіти, при цьому під час підготовки не використав додаткової літератури, погано ознайомився з конспектом лекції;
- виконав вправу чи завдання зі значною кількістю помилок або неточностей, не зміг обґрунтувати (або частково обґрунтував) хід власних думок.

Оцінка 0 або 0-1 бал виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- підготував семінарське заняття в обсязі, меншому за 25 %, відповідно до змісту не розкрив поставленої перед ним проблеми або відмовився відповідати;
- дав неправильну (нелогічну) відповідь на контрольне (-і) питання, при цьому під час підготовки не використав додаткової літератури або відмовився відповідати;

- неправильно (зі значною кількістю помилок чи неточностей) виконав вправу чи завдання, не зміг пояснити хід виконання або зовсім не виконав вправи чи завдання.

Критеріями оцінювання самостійної роботи (індивідуально науково-дослідних робіт) виступають:

- повнота розкриття матеріалу (50 % оцінки);
- правильність застосування одержаних теоретичних знань на практиці (25 % оцінки);
- обґрунтованість висновків (25 % оцінки).

Критерії оцінювання індивідуально науково-дослідної роботи

- **9-10 балів** виставляється якщо виконані всі вимоги до написання есе; позначена проблема та обґрунтована її актуальність; зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему та логічно викладені авторські судження та оцінки; кожен аргумент підтверджений не менш ніж двома конкретними історичними прикладами чи спиратися на історичні джерела, що дозволяють використати їх як основу для аргументу; сформульовано висновки; тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотриманні вимоги до зовнішнього оформлення. Список використаних джерел налічує не менше 15 наукових джерел, у тому числі наукові статті, монографії. Есе супроводжується наочністю: наприклад, презентацією, інфографікою, відео, фото, географічними картами, малюнками, музикою, таблицями тощо. Відсутність плагіату.

- **7-8 балів** виставляється, якщо основні вимоги до есе виконані, але при цьому допущені незначні недоліки. Зокрема, не витриманий обсяг есе; є упущення в оформленні.

- **5-6 балів** виставляється, якщо основні вимоги до есе виконані, але при цьому допущені значні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; відсутня логічна послідовність в судженнях, не витриманий обсяг есе; є упущення в оформленні.

- **3-4 балів** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до написання есе. Зокрема, тема висвітлена лише частково. Відсутній висновок.

- **1-2 бали** виставляється якщо є істотні відступи від вимог до написання есе. Зокрема, допущені фактичні помилки у змісті есе, відсутній висновок.

- **0 балів** виставляється, якщо тема есе не розкрита, виявляється істотне нерозуміння проблеми.

Критерії оцінювання екзамену:

- **40 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при глибоких та всебічних знаннях проблеми, грамотному та злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко та правильно робити умовиводи, використовуючи при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо дані правильні, повні та глибокі відповіді на всі теоретичні питання відповідно до навчальної програми дисципліни, немає помилок у виконанні, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності;

- **35-39 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при глибоких та всебічних знаннях проблеми, грамотному та злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко та правильно робити умовиводи, використовуючи при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо здобувачем вищої освіти дані правильні, повні відповіді на всі теоретичні питання індивідуального завдання відповідно до навчальної програми дисципліни, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені незначні похибки при відповіді;

- **30-34 бали** виставляються здобувачеві вищої освіти при твердому і досить повному знанні проблеми, відсутності характерних неточностей при відповідях на питання

екзаменаційного білета та на поставлені додаткові питання, умінні в основному пов'язувати теоретичний матеріал з практичними завданнями, стоять в сучасних умовах, володінні понятійним апаратом, знанні основної літератури; якщо на запропоновані теоретичні питання дані правильні, але неповні відповіді; матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені несуттєві похибки або неточності у відповідях, допущена незначна помилка;

- **25-29 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при достатньому знанні навчального матеріалу, відсутності грубих помилок при відповідях на питання екзаменаційного білету, уміння підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, знанні основних понять та категорій; якщо відповіді на теоретичні питання в цілому правильні, але неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки, допущені одна – дві несуттєві помилки;

- **20-24 бали** виставляються здобувачеві вищої освіти, якщо відповіді на теоретичні питання неповні, допущені неточності у формулюваннях та логічні похибки;

- **10-19 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при наявності грубих помилок у відповідях на теоретичні питання екзаменаційного білету, які свідчать про неправильне розуміння суті проблеми, невмінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, незнанні основного категоріального апарату, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, свідчать про незнання та нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу;

- **0-9 бали** виставляються здобувачеві вищої освіти, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, які свідчать про незнання та нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу.

8. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

9. Рекомендовані джерела інформації

Історіографічні джерела

1. Берк П. Популярна культура в ранньомодерній Європі. К.: УЦКД, 2001. 352 с.
2. Блок М. Апологія історії або ремесло історика. К.: Laurus, 2018. 144 с.
3. Блок М. Феодальне суспільство. К.: Видавничий дім «Всесвіт», 2002. 528 с.
4. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII ст. Т. 1. Структура повсякденності: можливе і неможливе. К.: Основи, 1995. 543 с.
5. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII ст. Т. 2. Ігри обміну. К.: Основи, 1997. 585 с.
6. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII ст. Т. 3. Час світу. К.: Основи, 1998. 631 с.
7. Вжосек В. Історія-Культура-Метафора. Постановня неklasичної історіографії; Про історичне мислення. К.: Ніка-Центр, 2012. 296 с.
8. Вжосек В. Handbücher або Grundrisse ... // Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник. Вип. 13-14: Спец. вид.: Історична пам'ять і тоталітаризм: досвід Центрально-Східної Європи. Харків: ТОВ «НТМТ», 2009. С. 345-357.
9. Гірц К. Інтерпретація культур: Вибрані есе; пер. з англ. Н. Комарова. К.: Дух і Літера, 2001. 542 с.
10. Гобсбаум Е. Вік екстремізму. Коротка історія XX віку, 1914-1991. К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2001. 544 с.
11. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле. К.: Ніка-Центр, 2012. 264 с.
12. Дюбі Ж. Доба соборів. Мистецтво та суспільство 980-1420 років. К.: Юніверс, 2003. 320 с.
13. Історія європейської ментальності / За редакцією П. Дінцельбахера. К.: Літопис, 2019. 632 с.
14. Кінан Е. Російські історичні міти. К.: «Критика», 2001. 284 с.
15. Козеллек Р. Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу. Пер. з нім. К.: «Дух і літера», 2005. 380 с.
16. Козеллек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії. К.: Дух і літера, 2006. 429 с.
17. Нові підходи до історіописання / упоряд. Берк П. К.: Ніка-Центр, 2010. 638 с.
18. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. К., 2014. 272 с.
19. Тойнбі А. Дослідження історії. Том 1. К.: Основи, 1995. 614 с.; Том 2. К.: Основи, 1995. 406 с.
20. Фарр Д. Історичні поняття у політичній науці: «революція» // Ейдос: альманах теорії історії та історії історичної науки. Київ, 2016-2017. Вип. 9-10. С. 315-340.

Основні:

1. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навчальний посібник. К., 1995.
2. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 1999. 228 с.
3. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія: Посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. Львів: ПАІС, 2007. 312 с.
4. Історіографічна класика. Антологія української історичної думки XIX – XX століть. Київ, 2020.
5. Історіографічний словник: навч. посіб. для студентів історичних факультетів університетів / За ред. С. І. Посохова. Харків: Східно регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. 320 с.

6. Історичне джерелознавство. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Я. С. Калакура (кер. авт. колективу) та ін. Київ: Либідь, 2017.
7. Калакура Я. С. Методологія історіографічного дослідження: науково-методичний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. 319 с.
8. Калакура Я. С., Рафальський О. О., Юрій М. Ю. Ментальний вимір української цивілізації. Київ: Генеза, 2017. 560 с.
9. Колесник І. Глобальна історія. Історія понять / НАН України. Інститут історії України. К., 2019. 348 с.
10. Колесник І. Українська історіографія. Концептуальна історія / НАН України, Ін-т історії України. Київ Ін-т історії України НАН України, 2013. 565 с.
11. Марченко М. І. Українська історіографія (з інтелектуальної спадщини). Київ: Фенікс, 2011. 483 с.
12. Макарчук С. Писемні джерела з історії України: курс лекцій. Львів: Світ, 1999.
13. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І.Н. Войцехівська (кер. автор. колек.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. Київ: Либідь, 2008.
14. Спеціальні історичні дисципліни : конспект лекцій / укладач Н. В. Лобко. Суми: Сумський державний університет, 2021. 219 с.
15. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
16. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 375 с.
17. Яремчук В. П. Українська історіографія: суспільно-політична історія: посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2017. 288 с.

Додаткові:

1. Архівознавство: підручник для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів України / За заг. ред. Я. С.Калакури та І. Б.Матяш. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2002.
2. Ададуров В. «Вписування» української історії в європейський контекст і його методологічні засади. Львів: Вид-во Укр. катол. ун-ту, 2013. 46 с.
3. Верменич Я. В. Локальна історія як науковий напрям: традиції й інновації / Наук. ред. В.А. Смолій. К.: Інститут історії України, 2012. 284 с.
4. Драч О. О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А, 2015. 164 с.
5. Дюпон-Мельниченко Ж.-Б., Ададуров В. Французька історіографія ХХ століття. Навчальний посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. Львів: Класика, 2001. 170 с.
6. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
7. Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. Львів: ЛОНМІО, 1996.
8. Калакура Я.С. Українська історіографія: Курс лекцій. Київ: Генеза, 2004.
9. Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013.
10. Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII – початок ХХ століття). Підручник. Київ: Генеза, 2000. 256 с.
11. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004.
12. Підберезних І. Є., Мірошкіна Н. В. Міжцивілізаційні запозичення в історичних концепціях Ф. Броделя та А. Тойнбі: порівняльний аналіз // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія / М-во освіти і науки України; Держ. вищ. навч. заклад «Ужгород. нац. ун-т», Ф-т історії та міжнародних відносин; [Редкол.: Ю. В. Данилець

(головний редактор) та ін.]. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. Вип. 1 (44). С. 142-151. DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(44\).2021.232678](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(44).2021.232678)

13. Підберезних І. Є., Мірошкіна Н. В. Цивілізаційне запозичення як фактор історичного процесу (теоретичний аспект) // Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. Чис. 26. 2022. С. 217-223. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.26.35>

14. Підберезних Інна, Вісько Ганна. Бретонські національно-культурні рухи XIX – першої половини XX століття в оцінках Михайла Драгоманова та Ольгерда-Іполита Бочковського // Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Випуск 71. К., 2023. С. 63-70. DOI <https://doi.org/10.17721/2518-1270.2023.71.09>

15. Потульницький В.А. Україна і всесвітня історія : історіософія світової та української історії XVII-XX століть. К.: Либідь, 2002. 478, [1] с.

16. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ: Знання-прес, 2002.

17. Фергюсон Н. Імперія. Як Британія вплинула на сучасний світ / пер. з англ. Київ: Наш Формат, 2020. 424 с.

18. Фергюсон Н. Цивілізація. Як захід став успішним. Київ: Наш формат, 2018. 488 с.

19. Фромм Е. Втеча від свободи / перекл. з англ. Харків, 2019. 288 с.

20. Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції. Київ: Наш Формат, 2019. 504 с.

Електронні ресурси:

1. archeos.org.ua Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України

2. resource.history.org.ua Інститут історії України НАН України

3. <http://history.org.ua> Інститут історії України НАН України

4. <http://www.historians.in.ua/index.php/en/pro-nas>

5. <https://uamoderna.com/> «Україна Модерна» - міждисциплінарний науковий часопис, присвячений історії України та Центрально-Східної Європи кінця XVIII – XX століть.

6. <http://www.pth.net.pl> Польське історичне товариство

7. www.ttk.gov.tr Турецьке історичне товариство

8. www.krytyka.kiev.ua видання «Критика»

9. www.cish.org Міжнародний комітет історичних наук